

Podstawowe dane osobowe recenzenta

dr hab. Maria Gabryś-Heyke, prof.UMFC
Dziedzina - sztuki muzyczne
Dyscyplina - instrumentalistyka
Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina - Warszawa

Warszawa, 5.06.2022

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ mgr. KRZYSZTOFA KSIĄŻKA

Zlecniodawca recenzji

Akademia Muzyczna im.Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie, Skład Orzekający, pismo z dnia 5 kwietnia 2022 r., zlecenie podjęte na podstawie ustawy z dnia 14.03.2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 roku poz. 1789) Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 roku (Dz.U. z 2018 roku poz.216) w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora oraz art. 179 ust 1 i 3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 30 sierpnia 2018 r. poz.1669).

Pismo podpisane przez Rektora AM - prof. dra hab. Wojciecha Widłaka, informujące o powołaniu mnie jako recenzenta w przewodzie doktorskim mgr. Krzysztofa Książka w dziedzinie: sztuki muzyczne, w dyscyplinie artystycznej: instrumentalistyka.

Do pracy mgr. Krzysztofa Książka pt. *“Problematyka wykonawcza gry na instrumencie historycznym z perspektywy instrumentalisty współczesnego na podstawie wybranych dzieł Fryderyka Chopina wykonywanych na replice (2018) fortepianu Fryderyka Buchholtza (ca. 1825)”* została dołączona bogata dokumentacja.

Podstawowe dane o Kandydacie

Krzysztof Książek rozpoczął naukę gry na fortepianie w siódmym roku życia, ale jego szkolna edukacja pod okiem mgr Grażyny Hesko-Kołodzińskiej rozpoczęła się

później, w wieku 9 lat. W 2005 roku Kandydat podjął naukę w POSM II st.im. F.Chopina w Krakowie w klasie prof. Stefana Wojtasa, pedagoga, którego uczniem pozostawał przez 11 lat. Ważną rolę w rozwoju artystycznym mgr. Krzysztofa Książka odgrywała muzyka kameralna oraz założony w czasie studiów duet fortepianowy z przyszłą małżonką Agnieszką Zahaczewską - "Książek Piano Duo". Kandydat jest absolwentem AM im.F.Nowowiejskiego w Bydgoszczy w klasie prof. Stefana Wojtasa. W 2016 roku podjął studia w klasie prof. Arie Vardiego w Hochschule für Musik, Theater und Medien w Hannoverze. W 2019 rozpoczął studia w szkole doktorskiej AM w Krakowie pod kierunkiem dr hab. Moniki Gardoń-Preinl, prof. AMKP oraz dr Iwony Sowińskiej-Fruhtrunk.

W czasie swojej edukacji muzycznej Kandydat uczestniczył w licznych kursach mistrzowskich w Polsce, Niemczech, USA i Japonii. Jest laureatem wielu znaczących konkursów pianistycznych w tym: III nagrody oraz nagrody za najlepsze wykonanie Mazurków podczas I Międzynarodowego Konkursu Chopinowskiego na Instrumentach Historycznych (Warszawa 2018), I nagrody na IV Międzynarodowym Konkursie Pianistycznym "Halina Czerny-Stefańska in memoriam" (Poznań 2017), III nagrody w Concours International de Piano de l'Orchestre Philharmonique du Maroc (Casablanca 2016), nagrody specjalnej dla najlepszego polskiego uczestnika na IX Międzynarodowym Konkursie Pianistycznym im. I.J. Paderewskiego (Bydgoszcz 2013). Krzysztof Książek był także półfinalistą oraz adresatem dwóch nagród pozaregulaminowych podczas XVII Międzynarodowego Konkursu im.F.Chopina (Warszawa 2015).

Doktorant prowadzi bogatą i wszechstronną działalność koncertową, występował niemal we wszystkich filharmoniach w Polsce, a także w ważnych centrach muzycznych na świecie, w Paryżu (Salle Cortot), Londynie (Great Hall of Guildhall), Forth Worth, Mediolanie, Rzymie, Trieście, Lozannie, Lizbonie, Moskwie i Kijowie. Wystąpił z koncertami na wielu festiwalach m.in. w Dusznikach Zdroju, Festiwalu "Chopin i Jego Europa" w Warszawie, Festiwalu "Chopin a Paris", Festiwalu Artura Rubinsteina w Łodzi, Festiwalu Paderewskiego w Raleigh, Festiwalu w Gstaad, Nikozji, Valldemosie, Wielkanocnym Festiwalu L.v.Beethovena w Warszawie. Koncertował z wieloma orkiestrami pod batutą wybitnych dyrygentów takich jak: Antoni Wit, Jacek Kasprzyk, Tadeusz Strugała, Grzegorz Nowak, Vaclav Luks, Jose Maria Florencio, Yu Feng, George Tchitchinadze, Łukasz Borowicz, Ewa Strusińska, Wojciech Michniewski, Jiří Rožeň, Robert Kabara, Tomasz Chmiel, Stanisław Krawczyński, Jurek Dybał, Olivier Holt,

Piotr Sułkowski, Wojciech Rodek, Lio Kuokman, Czesław Grabowski. Doktorant wziął udział w tournée po Polsce i Chinach z Ningbo Symphony Orchestra, gdzie pod kierunkiem Yu Fenga oraz Hao Chenga wykonywał koncert fortepianowy "Yellow River". Muzycznymi partnerami Doktoranta byli znakomici kameraliści - instrumentalni i wokaliści.

Krzysztof Książek Posiada 5 nagranych albumów studyjnych, które ukazały się nakładem wydawnictwa DUX, NIFCCD, ACD. Album *Apparition* nagrany wraz z wybitną wokalistką Agatą Zubel zawierający XX-wieczne pieśni otrzymał nagrodę "FRYDERYK 2020".

Doktorant współpracował także z TVP Kultura i TVP 3 Warszawa, dla których zrealizował materiały audio-video.

Repertuar Krzysztofa Książki jest imponujący, rozległy, obejmuje kompozycje solowe i kameralne, zróżnicowane stylistycznie, pochodzące z okresu od XVIII do XXI wieku. Szczególne znaczenie w jego repertuarze zajmuje muzyka polska.

Kandydat wielokrotnie prowadził kursy mistrzowskie w Polsce i za granicą, aktualnie związany jest z Katedrą Kameralistyki AM w Katowicach gdzie od 2020 prowadzi zajęcia z kameralistyki oraz akompaniamentu z czytaniem à vista.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska Krzysztofa Książki składa się z dzieła artystycznego zarejestrowanego w formie nagrania dostępnego także na publicznej platformie YouTube oraz jego opisu w formie dysertacji noszącej tytuł *"Problematyka wykonawcza gry na instrumencie historycznym z perspektywy instrumentalisty współczesnego na podstawie wybranych dzieł Fryderyka Chopina wykonywanych na replice (2018) fortepianu Fryderyka Buchholtza (ca.1825)"*

Nagranie będące podstawą przewodu Kandydata jest rejestracją recitalu z 29.08.2021, który odbył się w Żelazowej Woli na kopii fortepianu Fryderyka Buchholtza z ok.1825 roku. Kopia została wykonana przez Paula McNulty'ego na zlecenie Narodowego Instytutu Fryderyka Chopina.

Nagranie zawiera następujące utwory Fryderyka Chopina:

4 Mazurki op.7

3 Polonezy op. 71

Rondo Es-dur op. 16

5 Mazurków op. 6

Scherzo h-moll op. 21

Krzysztof Książek w sposób przemyślany ukształtował repertuar recitalu wybierając utwory pochodzące z wczesnego okresu twórczości Chopina czym dostosował się do uwarunkowań technicznych i brzmieniowych instrumentu. Doktorant doskonale opanował grę na fortepianie Buchholtza. Pianista operuje paletą środków wyrazu adekwatną do możliwości brzmieniowych fortepianu wydobywając bogate spektrum ekspresji, unikając forsowania dźwięku i ostrości. Szczególnie udane pod tym względem są oba opusy Mazurków: Mazurki op. 6 i otwierający nagranie op. 7. W wykonaniu Krzysztofa Książka są to wysmakowane miniatury, dopracowane w szczegółach, pełne fantazji i udanego zastosowania "wariantów", drobnych zmian przy powtórzeniach. Pianista świetnie operuje pedałami korzystając także z możliwości *una corda* oraz 2 moderatorów, co sprawia, że z zainteresowaniem słucha się ciekawych zestawień barwowych.

Grę Krzysztofa Książka cechuje lekkość i zacięcie wirtuozowskie - słyszalne szczególnie w Rondzie op. 16 oraz Scherzu h-moll op. 20. Jego wykonania uwydatniają najlepsze cechy stylu *brillante*, tak charakterystycznego dla kompozycji młodego Chopina. Opierając się na kontrastach brzmieniowych między fragmentami dramatycznymi i lirycznymi Pianista konstruuje świadomie narrację większych form, nie unikając patosu w Polonezach op. 71, na co może sobie pozwolić rozumiejąc idiom polonezowy.

Świetna technika pianistyczna objawia się także w grze *legato*, poszukiwaniu śpiewnego, długiego dźwięku, co przynosi na fortepianie Buchholtza bardzo dobry efekt. Dynamiczne cieniowania fragmentów kantylenowych oraz naturalność w prowadzeniu frazy dopełniają obrazu Jego pianistycznych umiejętności - pozostając w bezpośrednim związku z cytowanymi w pracy pisemnej fragmentami dotyczącymi zaleceń samego Chopina.

Z wykonań Krzysztofa Książka przebija głęboka wypowiedź artystyczna, a brzmienie fortepianu Buchholtza w miejscu urodzenia Fryderyka Chopina budzi wzruszenie.

Część teoretyczna pracy pt. *“Problematyka wykonawcza gry na instrumencie historycznym z perspektywy instrumentalisty współczesnego na podstawie wybranych dzieł Fryderyka Chopina wykonywanych na replice (2018) fortepianu Fryderyka Buchholtza (ca. 1825)”* jest opisem nagrania i składa się z dwóch części.

I. Część pierwsza “Fortepian - zarys historyczny” poświęcona jest zagadnieniom rozwoju i budowy fortepianu.

II. Część druga pracy dotyczy zagadnienia problematyki wykonawczej w oparciu o wybrane utwory Fryderyka Chopina.

Bezpośrednim impulsem do podjęcia tego tematu w pracy doktorskiej był dla Doktoranta kontakt z instrumencie historycznym w czasie festiwalu “Chopin i Jego Europa” w 2015 roku, a następnie zaproszenie przez Narodowy Instytut Fryderyka Chopina do wykonania premierowej prezentacji na kopii instrumentu Buchholtza z ok. 1825.r. Kopia ta jest własnością NIFC-u i została zbudowana w 2018 roku przez Paula McNulty’ego w oparciu o instrument znajdujący się w Muzeum Krajoznawczym w Krzemieńcu na Ukrainie. Doświadczenia te zdecydowały o udziale Krzysztofa Książka w I Międzynarodowym Konkursie Chopinowskim na Fortepianach Historycznych, w którym uhonorowany został III nagrodą oraz nagrodą za najlepsze wykonanie Mazurków.

Głównym obszarem badań Doktoranta jest ocena wpływu gry na fortepianie historycznym na sposób gry na fortepianie współczesnym. Wykonawstwo muzyki Fryderyka Chopina na instrumentach wczesnych, pochodzących z “warszawskiego okresu” działalności kompozytora należy do rzadkości. Stanowi to ważny czynnik wyróżniający pracę Krzysztofa Książka.

Autor w części I pracy przybliżył nam kolejne etapy rozwoju i przemiany fortepianu podążając śladami historii, wiele miejsca poświęca omówieniu budowy i mechaniki instrumentu wykazując się rzetelną wiedzą i erudycją. Kulminacją wywodu jest przedstawienie charakterystycznej dla okresu wczesnego romantyzmu “rywalizacji” pomiędzy mechaniką wiedeńską i angielską. Autor opiera się przy tym przede wszystkim na wynikach znakomitych badań prof. Benjamina Vogla. Szczególną uwagę Kandydat poświęca postaci Fryderyka Buchholtza oraz jego instrumentom, które zawierają nowatorskie w stosunku do panujących trendów, odważne modyfikacje i posunięcia konstrukcyjne pozwalające na wliczenie Buchholtza w poczet najlepszych fortepianmistrzów tego okresu. Ważny wątek stanowią związki Buchholtza z młodym Chopinem. W opinii Autora wiedza

dotycząca budowy instrumentu ma znaczący wpływ na rozumienie zasad jego użytkowania w sposób satysfakcjonujący zarówno wykonawcę jak i słuchacza.

W odczuciu Recenzenta **część druga** pracy "Problematyka wykonawcza na przykładzie wybranych dzieł Fryderyka Chopina" stanowi sedno dysertacji odkrywając najciekawszy aspekt podjętego tematu.

W rozdziale tym Autor omawia kolejno dynamikę, frazowanie i prowadzenie narracji, pedalizację, oznaczenia metronomiczne w dziełach F. Chopina, a także stosowanie tzw. "wariantów". W swoich wywodach Krzysztof Książek sięga do "źródeł" wykorzystując uwagi o grze samego Chopina pochodzące bezpośrednio z relacji jego uczniów. Pozwalają one wnikać w intencje kompozytora przez co stanowią bezcenny materiał studiów każdego pianisty-chopinisty. Doktorant z ujmującą szczerością, bez zbędnych uprzedzeń podchodzi do wyznaczonego sobie zadania: spojrzenia na grę na instrumencie historycznym z perspektywy pianisty współczesnego. Jego doświadczenia zdobyte na tym polu umożliwiają mu dokonywanie porównań świadczących o dojrzałości artystycznej Pianisty, wysokim stopniu świadomości oraz potrzebie poszukiwania muzycznej prawdy. Zakres przywoływanych porównań wskazuje na rozległą wiedzę Kandydata, a formułowane przez niego konkluzje są zawsze wynikiem "praktyki", nigdy zaś "teoretyzowania".

W wielu przypadkach Autor pozostawia czytelnika, w zamierzony sposób, ze "znakiem zapytania" - udowadniając tym samym, że w sztuce nie istnieją rozwiązania jednoznaczne, a estetyczne przyzwyczajenia, gust i tzw. "dobry smak" niejednokrotnie determinują nasze wybory. Nie wszystkie "autentyczne" wskazówki dotyczące gry na fortepianie historycznym okazują się przydatne w grze na fortepianie współczesnym. Pianista łączący w aktywności zawodowej dwa światy brzmieniowe - historyczny i współczesny - poddawany jest nieustannie konieczności weryfikacji swoich nawyków. W odczuciu Recenzenta elastyczność balansowania na granicy estetyki gry na fortepianie historycznym i współczesnym stanowi główne źródło inspiracji, wymaga bowiem nieustannej otwartości, nieustannego poszukiwania odpowiedzi. W wyrazisty sposób przedstawił ten proces Autor dysertacji formułując konkluzję pracy. Jego zdaniem gra na fortepianie historycznym w niewielkim stopniu wpływa na grę na fortepianie współczesnym (z tym twierdzeniem Recenzent nie zgadza się), stanowi jednak ważne źródło inspiracji, a kontakt z fortepianem historycznym powinien znaleźć stosowne miejsce w pianistycznej edukacji.

Praca napisana jest przejrzysto, Doktorant wykazuje się kulturą w operowaniu językiem polskim, wywód przeprowadzony jest w sposób logiczny, a tekst wzbogacają liczne przykłady nutowe. Uzupełnieniem pracy jest wywiad przeprowadzony przez Autora z budowniczym kopii fortepianu Buchholtza - Paulem McNultyem.

Analizując jednak wnikliwie, z recenzenckiego obowiązku, tę wartościową pracę, odczuwam pewien niedosyt. W części II dysertacji zabrakło w moim odczuciu dostrzeżenia jeszcze kilku aspektów gry na fortepianie historycznym, które bezpośrednio różnią się od gry na fortepianie współczesnym, ale możliwe są do "przeniesienia" i zaakceptowania w wykonawstwie XXI wieku. Autor nie wyczerpał zakresu tematu problematyki wykonawczej pomijając niejako zagadnienie czasu "tempo rubato" oraz artykulacji. Cenne uwagi o oznaczeniach metronomicznych w utworach F. Chopina tylko pośrednio informują nas o kształtowaniu warstwy muzycznego czasu. Fortepian historyczny "uczy" nas gry tempo rubato, z żelazną konsekwencją chopinowskiej logiki. Artykulacja zaś oparta raczej na "wglębianiu się w klawiaturę aksamitną ręką", "wyczuwaniu klawisza niż uderzaniu" (Mathias/Piron za J.J.Eigeldinger "Chopina w oczach swoich uczniów", Musica Iagiellonica 2000, str.53) wyposaża miłośnika historycznych instrumentów w umiejętności, które przeniesione na klawiaturę współczesnego instrumentu wzbogacają jego brzmienie o dodatkowe niuanse.

Obszar wzajemnych przenikań obu estetyk - wykonawstwa poinformowanego historycznie oraz gry na fortepianie współczesnym - bez wątpienia jest rozległy, wręcz niewyczerpany. Granicę stanowi wyłącznie wrażliwość pianisty oraz pragnienie głębokiego zrozumienia muzyki. Krzysztof Książek dysponuje tymi przymiotami, a jego droga z fortepianem historycznym, zgodnie z wyrażonymi w pracy stwierdzeniami, nie kończy się na tym projekcie. Recenzent wyraża radość z faktu możliwości słuchania także przyszłych wykonanych koncertowych oraz nagrań Krzysztofa Książki inspirowanych kontaktem z fortepianem historycznym.

Konkluzja

Obie części pracy doktorskiej mgr. Krzysztofa Książki p.t.: *"Problematyka wykonawcza gry na instrumencie historycznym z perspektywy instrumentalisty współczesnego na podstawie wybranych dzieł Fryderyka Chopina wykonywanych na replice*

(2018) fortepianu Fryderyka Buchholtza (ca.1825)" są oryginalnym osiągnięciem Autora.

Znakomite nagranie zarejestrowane w Żelazowej Woli na kopii fortepianu Buchholtza oraz opis dzieła artystycznego mają istotny wpływ na rozwój dyscypliny artystycznej przez niego reprezentowanej. Dzieło i jego opis dotyczą zagadnienia istotnego dla wykonawstwa muzyki Fryderyka Chopina i mają charakter unikalny. Mgr Krzysztof Książek wykazał się szeroką wiedzą teoretyczną i praktyczną w zakresie swojej dyscypliny.

Stwierdzam, iż Doktorant w pełni zrealizował założone zagadnienie artystyczne i tym samym spełnił wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2022 r. poz. 574, z późn. zm.).

dr hab. Maria Gabryś-Heyke, prof. UMFC
Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina
w Warszawie